

УДК 378:78(07)

ГОРБЕНКО Олена Борисівна –
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музичного мистецтва і хореографії
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: egorbenko95@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства посилюються вимоги не тільки до професійного зростання вчителя, а й до його особистісних якостей, що виявляються в здатності орієнтуватися в розмаїтті протиріч сучасного світу, бути готовим до перманентних змін, самостійно набувати компетенцій згідно з обраним фахом, визначати особистісні способи творчої самореалізації, саморозвитку, самоосвіти й самоствердження в професійній кар'єрі й життєдіяльності. Відповідно до запитів сучасного суспільства значно зростають вимоги до особистості педагога-музиканта, його здатності використовувати набутий професійний досвід у самостійній практичній творчій діяльності згідно з універсальними загальнолюдськими художньо-естетичними цінностями та світоглядними позиціями, набувати вмінь володіти засобами пізнання себе та навколишнього світу.

Основними методами, які позитивно впливають на формування музично-виконавських умінь студентів, розвиток особистісно-духовної сфери майбутніх фахівців (здатності до емоційного співпереживання, сценічно-емпатійного перевтілення, рефлексії), виявлено: метод музично-теоретичного аналізу, метод художніх аналогій, метод художньо-творчих проєктів. Використання широкого спектру активних та інтерактивних методів в процесі художньо-виконавської інтерпретації музичних творів під час вивчення фахових дисциплін оптимально забезпечує процес формування художньо-інтерпретаційної компетентності майбутніх педагогів-музикантів, сприяє формуванню художньо-інтерпретаційних умінь, розвитку професійно особистісних якостей майбутніх фахівців.

Концепція науково-мистецької парадигми спрямована на виховання в особистості ціннісного ставлення до дійсності загалом та мистецтва зокрема, розвиток художньої свідомості й компетентності, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні в процесі сприймання та інтерпретації мистецьких творів і практичної художньої діяльності.

Це положення значно актуалізує проблему фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів, які засобами музично-виконавської діяльності впливають на внутрішній світ учнів, розвивають їхні особистісні якості, виявляють творчі здібності, стимулюють потребу в духовному саморозвитку і самовдосконаленні.

Аналіз стану інструментально-виконавської підготовки майбутніх фахівців уможливив виявити ряд суперечностей, які мають місце в процесі професійного становлення майбутніх фахівців, зокрема, між сучасними вимогами до музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців, котрі мають прагнути до творчого самостійного пошуку, самореалізації й самовираження, та традиційним змістом навчання, що спрямований на надання певної сукупності знань та вмінь; між необхідністю застосування новітніх технологій в процесі музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики та превалювання традиційних форм та методів навчання, що не відповідають вимогам сьогодення.

Успішність розв'язання цих питань залежить від сформованості здатності майбутнього педагога-музиканта до художньої інтерпретації, яка в складній інтегративній структурі музично-педагогічної діяльності є ключовою.

Вивчення стану сформованості художньо-інтерпретаційної компетентності в освітній мистецькій практиці дає змогу констатувати, що ця проблема актуалізується як структурний компонент загальної освітньої парадигми, основною метою якої є формування в майбутнього фахівця здатності до самостійного проєктування й творчого розв'язання професійних завдань у нових умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні погляди на основоположне значення творчо-виконавської діяльності в професійній підготовці майбутнього педагога-музиканта, аналіз наукової та методичної літератури (О. Олексюк, Г. Падалка, А. Растрігіна, Т. Стратан-Артишкова, О. Щолокова) дало змогу визначити професійну компетентність

майбутнього фахівця як системну, інтегровану якість, як здатність усвідомлювати художньо-образний зміст музичних творів у контексті навколишньої дійсності, засвоювати й розуміти основні закономірності, жанрово-стильові особливості, володіти засобами художньо-виконавського втілення.

Інтроспективний пошук, пов'язаний з уточненням внутрішніх структурних компонентів поняття «художньо-інтерпретаційна компетентність», аналіз філософської (В. Басін, І. Кон, М. Каган, О. Леонт'єв, В. Мазепа, С. Рубінштейн), психолого-педагогічної (Л. Виготський, О. Костюк та ін.), музикознавчої (Б. Асаф'єв, Г. Гофман, Є. Гуренко, Б. Мазель, К. Мартінсен, М. Медушевський, В. Назайкінський, Г. Нейгауз та ін.) й методичної літератури (О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, А. Растрігіна, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, О. Щолокова) дозволили визначити поняття «художньо-інтерпретаційна компетентність» як інтегровану професійно значущу особистісну якість, що виявляється в здатності педагога-музиканта до художньої інтерпретації й творчого самовираження в різних видах творчо-виконавської діяльності.

Мета статті – визначити інструментально-виконавську компетентність як ключову в структурі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва; обґрунтовано, що інструментально-виконавська компетентність – це інтегративна професійно значуща особистісна якість, що передбачає здатність майбутнього педагога у різних видах творчо-виконавської діяльності; розкрито особливості художньо-інтерпретаційного процесу як основи інструментально-виконавської діяльності майбутнього педагога; визначено художньо-інтерпретаційні вміння, що мають складну інтегративну структуру й виявляються в різних видах інструментально-виконавської діяльності. Встановлено, що сформованість художньо-інтерпретаційних умінь визначає рівень інструментально-виконавської компетентності майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз різних підходів у галузі музично-педагогічної діяльності уможливив встановити, що інструментально-виконавська компетентність у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва є ключовою, оскільки забезпечує здатність і спроможність майбутнього фахівця активно, відповідально й ефективно реалізовувати художньо-інтерпретаційні знання та вміння, професійні якості, музично-виконавський досвід, ціннісні орієнтації у подальшій педагогічній діяльності,

надати їм особистісного сенсу й трансформувати в соціально-значущі компетентності; здатність майбутнього вчителя музики до художньої інтерпретації в різних видах інструментально-виконавської діяльності й визначає рівень сформованості інструментально-виконавської компетентності майбутніх фахівців.

Інтерпретація – основний вид художньої діяльності у виконавських мистецтвах. Процес мистецької інтерпретації містить не тільки відтворювальні, репродуктивні аспекти, а й значний потенціал виявлення творчого ставлення до твору. Виконавцю слід не лише заглибитися в авторське відчуття образу та якомога повніше передати його у власному трактуванні, а й виявити власне розуміння тексту, виявити власні почуття, передати особливості власного сприйняття того, що створив автор [6].

Ми виходили з таких загальноновизнаних положень сучасної музичної педагогіки про те, що специфічною ознакою музичного виконавства й основою всіх видів музично-виконавської діяльності є художня інтерпретація – (Є. Гуренко, В. Медушевський, Є. Назайкінський); однією із сутнісних ознак професіоналізму й основним видом художньої діяльності у творчо-виконавській діяльності є художня інтерпретація (О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова); особистість учителя музики розвивається, формується й реалізується в процесі художньої інтерпретації через художню інтерпретацію (О. Олексюк, Г. Падалка, А. Растрігіна, О. Ростовський, О. Рудницька).

У художньо-інтерпретаційному процесі значну роль відіграє асоціативний комплекс, що утворюється з минулого досвіду особистості (життєві асоціації), досвіду особистісного спілкування з музичними творами (художні асоціації), а також з музично-виконавського досвіду (художні та міжхудожні), котрий визначає конкретизацію й розуміння художнього твору, ступінь оволодіння інтонаційно-образним змістом та активність організації художньо-інтерпретаційного процесу.

Суттєвого значення набувають «міжхудожні» асоціації, які породжуються структурою музичного твору й сприяють розширенню меж образних уявлень виконавця. Це дає змогу в процесі художньої інтерпретації (на етапі первинного проектування художнього образу) використовувати художні аналогії (порівнювати, зіставляти або доповнювати певний художній образ художніми образами інших мистецтв) [10]. Такі вміння інтерпретатора можуть свідчити про наявність у нього таких особистісних

якостей, як ерудованість, проникливість, допитливість, спостережливість, емпатійність, емоційність.

Виникнення різного роду асоціативних зв'язків впливає на розвиток когнітивно-розумової та емоційно-почуттєвої сфер, активізує особистісні якості виконавця (уяву, фантазію), сприяє «вживанню» в художній образ й опосередковано, у міру необхідності трансформує і «Я» виконавця-інтерпретатора.

Художньо-інтерпретаційний процес передбачає високу міру творчої самостійності, неповторності предметно-асоціативного змісту суб'єктивного образу сприймання, нестереотипного розв'язання завдань творчо-виконавської діяльності, оскільки суб'єкт художньої взаємодії сам конструює мистецький твір, доповнює його зміст своєю творчою уявою, фантазією, асоціаціями (Є. Гуссерль, М. Дюфрен, Р. Інгарден, М. Каплан, Б. Реймар).

Результат і конкретна визначеність художнього образу залежить від суб'єктності виконавця, неповторних особливостей його характеру, художньо-виконавського досвіду, тезауруса, психологічного стану й передбачає значний потенціал виявлення творчого ставлення до твору, адже виконавцю слід не лише заглибитися в авторське відчуття образу та якомога повніше передати його у власному трактуванні, а й виявити власне розуміння тексту, виявити власні почуття, передати особливості власного сприйняття того, що створив автор [6].

Тому наявність високого ступеня творчої самостійності, розвиненості неповторного асоціативного комплексу, фантазії, уяви, мистецтва перевтілення, співпереживання і співтворчості в художньо-інтерпретаційному процесі сприяє нестереотипному розв'язанню творчих завдань, «входження» в глибинні прошарки музичного твору, діалогічності художнього спілкування, виявленню емоційно-почуттєвих переживань суб'єкта художньої взаємодії, що надалі уможливило здійснити якісні зміни внутрішнього стану особистості й сприяти якісним новоутворенням.

Саме завдяки елементам співтворчості, збагаченню художньо-інтерпретаційного процесу неординарним мисленням виконавця, його особистісно-індивідуальним ставленням до твору художня інтерпретація стає не тільки адекватною й переконливою, а особистісно-переконливою, особистісно-адекватною, гармонійно поєднуючи класичне трактування твору з індивідуальним баченням й відчуттям його сутності [4; 8; 9], реалізується духовно-особистісний потенціал твору, наступає стан, що сприяє розв'язанню особистісного завдання.

Через співтворчість здійснюється

діалогічність свідомостей, розуміння іншого як самого себе, переживання «духу» музичного твору. Здатність до співтворчості як певний спосіб діалогового спілкування між композитором і тим, хто осягає художній образ, визначає рівень художньо-пізнавальної діяльності виконавця-інтерпретатора [10].

Процес художньої інтерпретації як творчий процес передбачає виявлення індивідуального стилю художнього виконання й мислення, що водночас сприяє формуванню активного творчого ставлення студента до навколишньої дійсності й до самого себе. Саме в художньо-творчій інтерпретаційній процесуальності, підкреслює О. Олексюк, фіксується активність особистісних засад, момент творчої свободи, самостійності, творчого осяяння і вивільнення, набутий загальнохудожній та музично-виконавській досвід, що спирається на рефлексію, і таким чином реалізується можливість його використання для особистісно-ціннісного осмислення музичного твору, розвитку здатності до творчого самовираження та самореалізації через розуміння-співпереживання художньо-образного змісту, світу й себе у світі [4].

Це положення в умовах компетентнісної й особистісно орієнтованої мистецької парадигми є надзвичайно актуальним і набуває особливого сенсу й значущості для нашого дослідження.

Аналіз наукової літератури щодо внутрішнього змісту, структури й особливостей художньо-інтерпретаційного процесу, який зумовлюється специфікою музично-виконавської діяльності вчителя музики, уможливило стверджувати, що художньо-інтерпретаційний процес є складним, поліфункціональним утворенням, вимагає для свого здійснення володіння комплексом художньо-інтерпретаційних умінь (предметних, міжпредметних, ключових), котрі є системоутворювальним фактором у структурі художньої інтерпретації, формування яких забезпечує й визначає сформованість художньо-інтерпретаційної компетентності.

Внутрішнім системоутворювальним фактором музично-виконавської компетентності визначено художньо-інтерпретаційні вміння, що мають складну інтегративну структуру й відповідно до визначених структурних компонентів музично-виконавської компетентності виявляються в різновидах музично-виконавської діяльності. Встановлено, що сформованість художньо-інтерпретаційних умінь визначає рівень музично-виконавської компетентності майбутніх фахівців.

До таких умінь віднесено: вміння

проекувати художній образ, здійснювати музично-теоретичний аналіз, інтеграційні зв'язки, добирати різновиди мистецтва за принципом художніх аналогій у процесі вивчення музичного твору; вміння володіти технікою художнього виконання; вміння володіти сценічно-вольовими якостями та мистецтвом сценічно-емпатійного перевтілення; вміння здійснювати самостійно-творчу діяльність (самостійно опрацьовувати й вивчати музичні твори, музикувати, імпровізувати, складати власні композиції, створювати художні проекти); вміння надавати адекватну оцінку та самооцінку, висловлювати власну думку та критичне судження.

Виокремлені художньо-інтерпретаційні вміння спрямовують фантазію, пам'ять, силу уявлення, асоціації, співпереживання, перевтілення в художній образ, спричиняють до здійснення емпатійного художнього діалогу і є, на нашу думку, показниками музично-виконавської компетентності вчителя музики.

Основними методами формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва визначено:

– метод музично-теоретичного аналізу під час художньої інтерпретації, який ґрунтується на діалоговому, проблемно-діалоговому та варіативному принципах навчання, спричиняє активність студента в процесі художнього пізнання, полегшує розв'язання питання про драматургію виконання, позитивно позначається на формуванні когнітивно-емоційної сфери студента, спонукає до оригінальної інтерпретації твору, формує особистісно-індивідуальний інтерпретаційний стиль.

– метод художніх аналогій, котрий передбачає порівняльний аналіз виконуваного твору з іншими, аналогічними до нього за своїм художньо-образним змістом, знаходження асоціативних зв'язків за спільністю жанрово-стильових особливостей мистецьких творів (розкриття художньої картини світу, єдність світосприймання авторів, їхнього творчого методу, способу художнього пізнання, схожість засобів емоційно-образного вираження), забезпечує ефект емоційного «захоплення» художнім образом, впливає на діяльність музично-сенсорних систем, режим функціонування розумово-когнітивних процесів.

– метод художньо-творчих проєктів, який у процесі музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців набуває особливого сенсу та змісту, оскільки спрямовується на формування та виявлення індивідуальної неповторності кожного студента, міри його творчої спрямованості, музично-виконавського досвіду, самостійності, самореалізації і

самовираження в різновидах музично-виконавської творчості й відповідно до специфіки музично-виконавської діяльності вчителя музики виявляється як у процесі духовного, виконавського, так і в процесі його проєкування в контексті певної теми уроку, його змісту, передбачає володіння уміннями здійснювати інтегративні зв'язки, знаходити й використовувати цікавий матеріал, що уможливорює різнобічно й цілісно пізнати художнє явище та поняття.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрому. Встановлено, що художня інтерпретація містить особистісні характеристики (здатність до емоційно-образного мислення, співпереживання, індивідуальна неповторність, творче самовираження, здатність до сценічно-діалогового спілкування, індивідуально-неповторний художньо-інтонаційний вимір, рефлексивність), котрі, заломлюючись через художньо-інтерпретаційні вміння, визначають спроможність майбутнього педагога до художньо-інтерпретаційної, самостійно-творчої, проєкувально-презентативної діяльності.

Художня інтерпретація передбачає розуміння інтерпретатором-виконавцем (інструменталістом, вокалістом, диригентом) сутності музичного твору, осмислення та осягнення його художньо-інтонаційного смислу; здатність до індивідуально-творчої інтерпретації музичного твору, розвиненість асоціативно-образного мислення; володіння технікою художнього виконання, яка є складовою частиною адекватного художньо-інтерпретаційного процесу й характеризує вміння добору та володіння комплексом художньо-інтерпретаційних засобів музичної виразності, що загалом характеризує особистісне, індивідуально-неповторне ставлення виконавця-інтерпретатора до музичного твору; здатність творчо мобілізувати характерологічні вольові якості в процесі сценічно-виконавської діяльності, що акумулює в собі виконавську надійність, артистизм, експресію, силу волі; здатність емоційної реакції, демонстрації вмінь повторного емпатійно-художнього перевтілення; здатність до самостійної творчої діяльності: музикування (імпровізації), мистецтва творення (складання власних музичних творів); здатність до самостійної художньо-проєкувальної діяльності (самостійно добирати й вивчати музичні твори, здійснювати інтеграційні зв'язки, створювати художні проекти, володіти вербальною й виконавською інтерпретацією); здатність до рефлексивно-оцінювальної діяльності, аналізу та самоаналізу, критичного мислення й адекватного судження, оцінки та самооцінки.

Інструментально-виконавські вміння майбутнього фахівця спрямовуються на досягнення таких педагогічних цілей: спроектувати художній образ, музичний твір у відповідному художньому контексті, використати міжхудожні та міжсистемні зв'язки, самостійно створити художній твір, реалізувати його у виконавській діяльності, залучити студентів до процесу спільної творчості, вплинути на розвиток їхнього духовного світу засобами різновидів інструментально-виконавської діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гуренко Е. Г. Проблемы художественной интерпретации: философский анализ / Е. Г. Гуренко. – Новосибирск: Наука, 1982. – 256 с.
2. Медушевский В. В. Интонационная форма музыки: исследование / В. В. Медушевский. – М., 1993. – 262 с.
3. Назайкинский Е. Логика музыкальной композиции / Е. В. Назайкинский. – М., 1982. – 319 с.
4. Олексюк О. М. Творча самореалізація майбутнього фахівця-музиканта в інтерпретаційному процесі / О. М. Олексюк // Наукові записки Тернопільського ДПУ ім. В. Гнатюка. – Серія: Педагогіка. – 1999. – № 3. – С. 116–120.
5. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний та методичний аспекти: [монографія] / О. М. Отич; за наук. ред. І. А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
6. Падалка Г. М. Теорія і методика мистецької освіти: інноваційна проблематика [Текст] / Г. Падалка // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Збірник наукових праць. – К., 2010. – Вип. 5. – С. 68–83.
7. Растрюгіна А. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта / А. Растрюгіна // Наукові записки – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2014. – Вип. 133. – С. 57 – 64.
8. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2011. – 640 с.
9. Рудницька О. П. Інтерпретація музики як педагогічна проблема // Професійна підготовка вчителя музики. – К.: КДПІ. 1981. – С. 93–101.
10. Стратан-Артишкова Т. Б. Творчо-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва: теорія і практика [монографія] / Т. Б. Стратан-Артишкова. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 440 с.

REFERENCES

1. Hurenko, E. G. (1982). *Problemyi hudozhestvennoy interpretatsii: filosofskiy analiz*. [Problems of fiction interpretation: philosophical analysis]. Novosibirsk.
2. Medushevskyy, V. V. (1993). *Intonatsionnaya forma muzyki: issledovanie*. [Intonation form of music: investigation]. Moscow.
3. Nazaikinskyy, E. (1982). *Logika muzykalnoy kompozitsii*. [Logic of musical composition]. Moscow.
4. Oleksjuk, O. M. (1999). *Tvorcha samorealizatsiya maybutnogo fahivtsya-muzikanta v interpretatsynomu protsesi*. [Creative self-realization of the future professional musician in the interpretive process]. Ternopil.
5. Otych, O. M. (2009). *Mistetstvo u sistemi rozvitku tvorchoyi individualnosti maybutnogo pedagoga profesijnogo navchannya: teoretichniy ta metodichniy aspekti*. [Art in the system of creative personality development of the future teacher of professional learning: theoretical and methodological aspects]. Chernivtsi.
6. Padalka, G. M. (2010). *Teoriya i metodika mistetskoyi osviti: innovatsiyina problematika*. [Theory and methodology of art education: innovative perspective]. Kyiv.
7. Rastrygina, A. (2014). *Innovatsiyniy kontekst profesijnoyi pidgotovki maybutnogo pedagoga-muzikanta*. [Innovation context of the professional training of future teacher-musician]. Kirovograd.
8. Rostovskyy, O. J. (2011). *Teoriya i metodika muzichnoyi osviti*. [Theory and methodology of music education]. Ternopil.
9. Rudnytska, O. P. (1981). *Interpretatsiya muziki yak pedagogichna problema*. [The interpretation of music as a pedagogical problem]. Kyiv.
10. Stratan-Artyshkova, T. B. (2014). *Tvorcho-vikonavska pidgotovka maybutnih uchiteliv muzichnogo mistetstva: teoriya i praktika*. [Creative and performing training of future teachers of music art: theory and practice]. Kirovograd.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОРБЕНКО Олена Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GORBENKO Helen Borisivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Musical Art and Choreography of Disciplines of the Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of the future teacher of musical art.

*Дата надходження рукопису 02. 06. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*